

látszik neveléspolitikai alapkövetelményként értékelhetjük – mivel a következő évtizedekben is fölmerül, s pl. az V. Nevelésügyi Kongresszus javaslatai között is megtalálhatjuk – a következő gondolatot: a „közönség” (= a társadalom) igényei folyton nőnek a tanítóval szemben; nemcsak azt kívánják tőle, hogy tanítani tudjon, hanem azt is, hogy „mindenféle mesterségben is mester legyen”. Ne csodálkozzunk hát azon, hogy „az iskola, a tanítók igényei is fokozódnak a közönség irányában . . .”

A Magyar Pedagógiai Társaság – a Pedagógusok Szakszervezetével karöltve – hagyományörző feladatra vállalkozott: tagozatai révén felkutatja egy-egy vidék, járás, város, falu már elhunyt, a nevelésügy, a népoktatás terén kiváló érdemeket szerzett pedagógus tevékenységét, életművét. Ennek jelentőségét aligha kell bizonyítani. Kelemen Elemér tanulmányának az is érdeme, hogy jó néhány tanító emlékét menti meg a feledéstől. Vajon jó úton járunk-e (vagy talán kényelmesek, óvatosak vagyunk?), amikor neveléstörténetünknek (vagy történelmünknek) kimagasló alakjairól tucatnyi iskolát, intézményt nevezünk el? Milyen szépen melegen nézünk honszeretettünket, ha a névadók közé kerülhetne a szűkebb haza néhány kiemelkedő alakja is. Egy-egy név sok iskola címerén mintha veszítene fényéből . . .

Simon Gyula

RENDSZERSZEMLELET MINT TÁRSADALMI IGÉNY

Rendszerkutatói tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982. 277 o.

A meggyorsult innovációs fejlődés szerte a világon megnövelte az érdeklődést a társadalomtudományok, de más tudományok, az összes tudományok iránt. A világban kiemelten jelentkeznek – irányított és irányító szinten egyaránt – a gazdasági-társadalmi tervezés mint a konzisztencia, az efficencia és a koordinációs technika megjelenítője. A túlzottan diverzifikálódó, különböző jellegű fejlődést a rendszerszemléletű tervezés-irányítás igyekszik „egyenszilárdságúvá” tenni. A rendszerszemlélet tehát mint társadalmi igény, egyaránt jelen van tudományos és közéletünkben. Ezért fontos, hogy a számos résztanulmány és gyakorlati jellegű megközelítés között időnként megjelenjenek olyan művek is, amelyek egy nagyobb időszak összefoglalásaként, de egyben újat nyújtva és további tájékozódásra ösztönözve, foglalkozzanak a rendszerelmélet kérdésével.

A „Rendszerszemlélet mint társadalmi igény” c. kötet ezt a nem könnyű feladatot vállalta – és oldja meg sikerrel. A kötet anyaga igen széles körben fogja át a rendszerelmélet és szemlélet sokféle kérdését, példát nyújtva a közös alapokon nyugvó, de különböző feladatra alkalmas tudomány megközelítésére.

Az elmélet és a gyakorlat egységét láttatják meg a tanulmányok: Farkas János (A rendszerszemlélet mint társadalmi igény), Vekerti László (Kapcsolat, állapot, jel a rendszerparadigmában), Terescsényi Tamás (Rendszerek a tömegkommunikációban, A tömegkommunikáció kultivációs modellje), Janáky István (A tárgyi együttes mint rendszer. Egy új műtípus körvonalai), Müller Ferenc (A tervezésinformatika rendszermodellje és gyakorlati alkalmazásának alapjai), Westsik György (Közlekedésirányítási rendszerek elemzésének és tervezésének rendszerelméleti metodológiája).

Külön öröm, hogy a kötetben két nívó, a pedagógiai tartalmat rendszerelv alapján feldolgozó munka is szerepel. Gáspár László (Az iskolarendszer és az iskola belső rendszere. Egy iskolakíséret rendszerépítési tapasztalataiból) és Kádárné Fülöp Judit–Joó András (A tananyag rendszerelméleti kérdései, a tananyagtervezés javításának feltételei) munkái számos oldalról újat nyújtva közelítik meg a választott témát.

Bár a pedagógia a legáltalánosabb értelemben is rendszer, s a gyakorlatban ez a rendszer egyszerű, könnyen értelmezhető, de ha megkérdezzük, hogyan kell tenni annak érdekében, hogy a pedagógiai rendszer egészének működése javuljon, nem is olyan könnyű a válasz. A valóság – különösen oly nagy rendszerben, mint a pedagógia – más. A pedagógiai rendszert a korszerűség kritériumainak megfelelően fejleszteni és szabályozni, egyebek között jelenségei ok-okozat összefüggéseinek összetettsége és valószínűségi jellege miatt is – esetenként nehezebb feladat, mint a legbonyolultabb konstrukciós vagy technológiai problémákat. A pedagógiai rendszer és szervezés tudományos mivoltában kételkedők elfeledkeznek arról – utal erre Susánszky János is egy korábbi tanulmányában –, hogy az ember-tárgy rendszerekben, bármennyire is tért hódít a kvantitatív képletek alkalmazása, az emberi

magatartások valamiféle matematikai levezetéssel nem egyszerűsíthetők „egykimenetes” problémákká. Különösen áll ez a pedagógiai folyamatra, rendszerre, ezért hangsúlyozza Gáspár László: „... a rendszer (az iskolakísérletek – K. B.) építése, áttekintése és vezetése lehetetlen a rendszerszemlélet – a rendszerben való gondolkozás képességének – elsajátítása nélkül” (74. o.) és az árnyaltabb, a valósághoz hű kép megismerése érdekében ezért utal Kádárné Fülöp Judit és Joó András arra, hogy jelen tanulmányukban lemondanak a mindenáron egységes rendszer igényéről, „ugyanakkor a rendszermegközelítés előnyeit kihasználva a tárgyalat probléma jellegétől tesszük függővé, hogy ismereteink és céljaink kezelése szempontjából melyik rendszerfogalom mutatkozik legcélravezetőbbnek”. (77. o.)

Örömmel olvassuk a rendszer szó eredetéről és használatáról írtakat (Kiss István: A rendszer szó eredetéről és mai használatáról), majd Ashby, W. R.: A feltétlenül szükséges változatosság és jelentősége a komplex rendszerek szabályozása szempontjából (Kindler József fordítása); Conant, R. C.–Ashby, W. R.: Egy rendszer valamennyi jó szabályozója modellje is a rendszernek (fordította Riskó Lajos); Anohin, P.K.: A funkcionális rendszer mint az organizmus integráló tevékenységének egysége (magyarra fordította Szabényi Endre) és Newell, A.–Simon, H. A.: A tapasztalati számítógéptudomány, szimbólumok és keresés (Riskó Lajos fordításában) tanulmánya következnek.

A Szemle részben nehezen hozzáférhető kiadványok ismertetése történik. Az Általános Rendszerkutató Társaság évkönyvei és az általános rendszerek jó összefoglalását adja Czákó Ildikó, érinti a politikatudomány és rendszerkoncepciók használatának lehetőségét is. A lengyel Rendszerkutató Társaság folyóiratát, a Praxeológia kiadványt Tamás Pál mutatja be. A szovjet Marx-kutatók középnemzedékének ismert tagja, Kuzmin, V. P. kivonatos tanulmányát A rendszerjelleg a marxi elméletben és metodológiában, Tamás Pál fordításában olvashatjuk. Buda Béla hasonlóan érdekes művel ismert meg bennünket. A Volkov, P. P. szerkesztette: A rendszerelmélet és a pszichiátria 15 szovjet pszichiáter, pszichológus és rendszerszakértő munkája, amelyet mint a sajátos kapcsolatrendszer forrását, minden bizonnyal haszonnal forgathatják majd az érdeklődők.

Az Akadémiai Kiadó jó szolgálatot tett a Rendszerkutatói tanulmányok sorozatában megjelent új kötetével. Ma a rendszerszemlélet alkalmazása iránti igény a gazdaság és társadalom széles területein jelentkezik. A Rendszerszemlélet mint társadalmi igény a rendszerszemlélettel kapcsolatban az ismereteken túl új irányok, tájékozódás felé ösztönzi az érdeklődő olvasókat.

Krisztián Béla

MONUMENTA PAEDAGOGICA SOCIETATIS IESU

Penitus retractata multisque textibus aucta edidit

Ladislav Lukács

Róma, 1965–1981. négy kötet (864, 1038, 964, 888 oldal)

Az 1540–1580 közötti jezsuita iskolaügyre vonatkozó dokumentumokat gyűjtötte össze a Rómában élő kiváló magyar tudós, Lukács László négy terjedelmes kötetben. Egy 1901-ben megjelent, jóval szerényebb tartalmú jezsuita Monumenta Paedagogica után következik ez a mostani, ezért szerepel az alcímében: a szerkesztő a régi gyűjteményt „újra alaposan átvizsgálta és számos dokumentummal bővítette”. Az I. kötet az 1540–1556, a II–III. kötet az 1557–1572, a IV. kötet pedig az 1573–1580 közötti időszak anyagát tartalmazza. Mindegyik kötet élén jól tájékozott tanulmány igazítja el az olvasót a gazdag, sokrétű anyagban, összefoglalva a tárgyalat korszak jezsuita nevelésügyét; az egyes – latin, olasz, spanyol és portugál nyelvű – dokumentumok értelmezését pedig gondosan összeállított jegyzetapparátus segíti. Gazdag, széles körben informáló név- és tárgymutató, valamint néhány illusztráló fotómásolat teszi teljessé a nagyszabású művet.

Szinte kimeríthetetlen kincsebányát jelent Lukács László gyűjteménye a 16. század művelődéstörténetét kutató szakember számára, akármilyen oldalról, akármilyen tudományszak felől is közelítsen. A legtöbb dokumentum természetesen európai vonatkozású, de találunk itt híradást kongói jezsuita iskoláról, tanítói útmutatót az indiai Goából, az indián előkelő fiúk kollégiumának szabályzatáról Peruból, jelentést arról, hogy braziliai kollégiumokban „brazili” és portugál énekeket gyakorolnak az iskolagyerekek . . .